

TARJÁN TAMÁS

BUBORÉK

Németh Klára képeiről

Hiszek a névmágiában, a számmissztikában. Hiszek benne? Vonzódom hozzá. Érdekel. Nem "eleve elrendelés" rejlik a számokban, nevekben; nem csodatévő egyik sem. De mindegyik nyomként, útjelzőként szolgálhat a rejtelmes, sejtelmes cél felé. Jelek mind. Olykor baljósak - máskor azt segítik, hogy hasonló a hasonlóknak örülhessen.

Amikor évtizedekkel ezelőtt, a családi névváltoztatás folytán "elvesztettem" kiejthetetlenül hosszú, ám ösz-sze-cse-rél-he-tet-len örmény vezetékneveket /s vele együtt "igazi" keresztnéveket, a hitküldér értelmű Arakhelt is/, erősen elégedetlenkedtem az ugyan -ján végződésű, azonban magyar fül számára örmény képzeteket nem keltő Tarjánnal.. Úgy találtam, csak azok a szép hangzású nevek, amelyeknek hangalakja, dallama például Kosztolányi nevének csengésére emlékeztet. Evekig terveztem: majd a gimnáziumban lesz /kell legyen!/ ilyen nevű társam, s akkor ő lesz a barátom! Legyen persze Tamás is, mert a Tamás az szép név.

Lettem aztán elsős középiskolás, és a padokban sehol egy Kosztolányi. Tamás se. Mit tesz Isten - pár hónap telével H. Miklós, alkalmilag padtársam is, azzal állított be: ők Harsányira magyarosítottak, s ezentúl második személynevét, a Tamást használja majd.

Az egyetlen már simán mentek a dolgok. Még két perce sem toporogtam a kapukon belül, amikor hozzám lépett egy langaléta ifjú /hozzám és P. Ferenchez/ s kezét adott: Reményi József a nevem, legyünk barátok. Lettünk. A nyolcadik közös könyvünket írjuk, fiának keresztaója vagyok. Barátom időközben második személynévként a Tamást is használni kezdte, hogy megkülönböztesse magát újságíró édesapjától.

Nem traktálok tovább az Olvasót a személyes krónikával. Akadna már bőven adalék. A lényegre térve: két ágon is német származásúak vagyunk. Édesanyamát Gizellának keresztelték, de a Kékkeresztes Márta Apolonónérek áldozatos körében - nem apácák voltak: vallásos meggyőződésű ápolónők - a Klára nevet, Montefalcói Szent Klára oltalmát választotta magának.

Kell-e mondanom ezután, hogy amikor egy évtizede a zalaegerszegi színház kiállításán megpillantottam *Németh Klára* számomra addig ismeretlen nevét, ez a név rögvest rokon érzéseket ébresztett bennem? Németh Klára képeiről, tűzzománcairól a madarak nekem füttyöltek, bohócai az én udvaromat mulattatták szomorúságukkal.

Barátságunk azóta ritka levélváltásokban, a két familia ritka találkozásaiiban tükröződik. Amikor idén márciusban, Németh Klára zalaegerszegi kiállításának megnyitója előtt pár órával először láttam a megkapó kis tárlat anyagát, máris otthonos világban éreztem magam. Elég volt egy körbepillantás a "magas hangrendű" meg a "mély hangrendű" képeken - vagyis a kékekkel oltott pirosassárgákban meg az olajoszöld-barnásan sötétlőeken -, hogy érzem: a festőnő ismét a lelkemből beszél. A lelkünkben. Németh Klára azt fejezi ki, ami József Attila számára is oly nagy tanulság volt, súlyos élmény és fölemelő fájdalom: hogy - szabadon idézve - a harmónia sem egyéb, mint megérett diszharmonia.

Utólag visszagondolva is felidéződik a szekvenciákra osztott tárlat egésze. Nincs már velem egyetlen alkotás fényképe sem, mégis mintha valamennyi színre és formára emlékeznék. Elsősorban a clownokra.. Németh Klára figurális munkáinak legfőbb szereplője a bohócruhába bújó, bujtatott ember, néha emberpár. Amint tapasztaltam, az érdeklődő közönség szeretete is leginkább ezeket a képeket övezte. Valószínűleg ezek sugallják a legközvetlenebb, legegységesebb tartalmakat - arról a 20. századi magánosságról, búról, mélabúról, melyet groteszkum is csipkéz. Való igaz - sok motívumkutató és szimbólumtudós megállapította : a clown a modern művész önarcképe. S általában tán a modern emberé is.

Németh Klára nyúlánk clownjai vertikálisan vagy átlósan uralják, az ábrázolásokat. Övék a tér. Semmi el nem vonja róluk a figyelmet. Kecses, légies, szinte mindig szép emberek. Mégis, abban a tágasságban és ürességben, melyben egyedül /értsd akár: párként/ vannak jelen, nem lelik a helyüket. Szépségük az árvaság szépsége. Kívül nincs is mit nézniük. Németh Klára majdhogynem összes bohóca, clownja: mindegyik pepitaruhás férfi és nő, valamennyi Pepito és Pepita lehunyja a szemét. Csukott szemük: mint beforradt, szépvonalú seb. A nem-nézés villámzár. Pontosabban: e képek csöndes hősei befelé néznek. Lelki tájaikon mi húzódik? - csak ők tudják. A művek pedig azt sugalmazzák a befelé-tekintés komolyságával, méltóságával, már-már derűjével, hogy e tekintet, önnéző vizsgálat nélkül nem is érdemes élni.

Aki ily hangsúlyosan fest /azazhát nem fest.../ szemeket, az kifinomult poétája az érzékeknek, az érzékelésnek. A kéz-képek hasonló figyelmességéről, közvetett, metaforikus beszédéről tanúskodnak. A horoszkópok évadján, a tenyérijóslás divatjkor az emberi kéz ötsugarú napkorongját tanácsos elvontan ábrázolni. Németh Klára ennek az ösztönös kíváncsúnak éppúgy megfelel, mint a leképezés konkrétságának. Nála a tenyér: tenyér - egyben valamely közép- vagy dél-amerikai fennsík úrbeli lények látogatta leszállótere is. Ezekből az alig absztrahált jelekből tenyér-

vonalakból az avatatlan szem is sorsra, tehetségre, életkorra következtethet. Technikai értelemben igen változatos feladatot jelenthet e látszólag monoton, ám valahonnan valahová tartó és egységes mintázatot adó vonalkáknak a meghúzkodása. Mire elkészül rengetegükkel a festő, a tenyér már nem egyetlen ember tenyere. A forma öt ágába, csillagába, szótalán dimbjébe-dombjába nagyobb, közösebb, *emberségesebb* titkok és tudandók vésődnek.

Számomra a kiállítás legkellemesebb meglepetései a kapu-képek. Hallottam vélekedéseket, hogy e képekkel Zalaegerszeg túlzottan is közel került Szentendréhez. Az sem lenne épp térképsértés. Németh Klára, úgy tudom, nem tervezi a kapu-motívum képeinek gyarapítását. Bezárulni lát egy kis sorozatot. Pedig kérdés, hogy e kapuk - legalábbis e kapuk egyike - nyílik-e vagy zárul? Mintha mögötte - tárul vagy sem - világok nyílnának. Világok, maguk is kapukból. Ezt a se ki, se be, ki is, be is szárnyas világot engedi föltételezni a két szuggesztív kapuábrázolás. Németh Kláránál nemcsak a szem és a kéz érzékszervek. A kapu is az, hiszen amiként van szerve a látásnak és a tapintásnak, úgy lehet a megnyílásnak és elzárkózásnak is.

Németh Klára nem tartozik a túltengő önbizalmú művészek közé. Féltő szeretettel pillant alkotásaira, mind egyiknek tudja az életrajzát - mégsem becsüli túl őket. Sőt, ő maga általában kevesebbet vél róluk - bár azt sokkal pontosabban! -, mint amennyit a szemlélő lát bennük. Némi művészi agresszivitás aligha tenne rosszat a pályának. De rá lehet-e beszélni az alkotót, hogy ha kiállításán olyan újdonságokkal rukkol ki, mint Németh Klára a kör-képekkel, akkor a megnyitó napján már ne a címadáson tétovázzon, s ne aggodalmaskodják a közönség visszhangja miatt?!

A kör, mint a legtökéletesebb, legmágikusabb síkidom, kétségtelenül önálló, évezredes mitológiával bír, s ehhez nem könnyű hozzáadni bármit is. A kör önmagába visszatérő hiánytalansága, szegélyvonalának végtelensége ősi időszimbólum. Ez a vízjel-rejtemlem /Tandori Dezső Vízjel *W.S-nak* című négyesoros nyomán tehető föl a kérdés: vajon papír-e a vízjel? S ha a vízjel nem papír, akkor micsoda? Hisz' végül is nem kétséges, hogy a vízjel: vízjel, s nem papír - de mi, mi mi? Egyébként, meglehet, Weöres Sándor az ideális nézője Németh Klára képeinek. Talán onnan, ahová haza távozott, le is tekint e művekre, s az ő *Fairy Springjéhez*, nyári éjjel izzó galagonyájához, *Rongyszőnyegéhez* hasonlatosat is lát ám/. Az idő: *Idő-e?* Az idő ldőből van-e? Az itt a kérdés. Az idő: idő, de mit tudhatunk arról, hogy ldő-e? Németh Klára alkotásait kivétel nélkül belengi a nesztelen, mulatlanul múló idő. Képeinek időhangjuk van. A kör-képek óralapjaival, érméivel, nagy szembogaraival is leginkább az időre asszociáltat a művész /talán nem csupán engem/.

Tudva Németh Klára aggodalmait, töprenkedéseit a címről, magam a buborék elnevezést javaslom nekik: hadd lépjenek ki a síkból a térbe, őrizve a kört, mint lényeket. E képvilág hunyt szemű bohócait én mágusoknak is szívesen képzelem: önmaguk meg-megbicsakló mágusainak. A szavak és a képi élmények hirtelen egybeesése vilantotta föl egy Orbán Ottó-vers lehetséges párhuzamát. A költemény játékos körülmények között, egy József Attila-sor variációjaként keletkezett; címe: *Buborékszonett*:

*Úgy bujkál bennem, mint buborék a halban,
vagy ahogy fény és árny játszik a mágus fővegén,
dűnnyögve, susztorogva, dudorászva halkan,
s a dallam nem változtat szövegén,*

*a vakszövegen, mert tagolt szöveg nincs,
míg függünk itt a Sarkcsillag szegén,
csak a végtelen tér, a jéghideg, rideg kincs,
meg izzó tébolyunk, hogy megszerzem, meg én,*

*bár amit szerezhetünk, csak maga a dallam,
a fény hajából egy sugárnyi hajtincs,
a vándorlás az óceán egén,*

*s a rejtjelezett tudás, hogy semmi baj nincs,
mert minden porszemben egy néma dal van,
s a dallam nem változtat szövegén.*

Aki a clown-képektől a kör-képekig bejárja Németh Klára képeinek körét, hogy végül megálljon egy szemrés, egy kézfej, egy kapu, egy buborék előtt, az elgondolkodik, s bólint: Németh Klára is azt a tudást kapta s adja tovább ajándékba, hogy - *minden porszemben egy néma dal van*.